

**Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi- Journal of Divinity Faculty of
Kastamonu University
Haziran-Aralık/June-December 3/1-2 (2019)
ISSN 2602-2427**

**Yaygın Din Eğitiminin Neliği
The Meaning of Religious Education**

Aytekin Demircioğlu

Doç. Dr. Kastamonu Üniversitesi/İlahiyat Fakültesi/Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim
Dalı/Din Bilimleri Bölümü/Kastamonu/Türkiye
Associate Professor, Kastamonu University, Faculty of Theology, Department of
Philosophy and Religion
Kastamonu/ Turkey
demircioglu.aytekin@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-4945-5519

Büşra Çelik

Y. Lis. Öğr. Kastamonu Üniversitesi/İlahiyat Fakültesi/Felsefe ve Din Bilimleri/Din
Bilimleri Bölümü/Kastamonu/Türkiye
Master Student Kastamonu University, Faculty of Theology, Department of Philosophy
and Religion
Kastamonu/ Turkey
busracelik2204@gmail.com

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Date Received: 4 Aralık / December 2019
Kabul Tarihi / Date Accepted: 16 Ocak 2020 / January 2020
Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran-Aralık / June-December
Cilt / Volume: 3, Sayı/ Issue: 1-2, Sayfa / Pages: 7-23

Atıf / Citation: Demircioğlu, Aytekin-Çelik, Büşra. "Yaygın Din Eğitiminin Neliği-
The Meaning of Religious Education". *Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Dergisi-Journal of Divinity Faculty of Kastamonu University* 3/1-2 (2019), 7-23.

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.
Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/kuifd>
mailto: ilafdergi@kastamonu.edu.tr

Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi/ Kastamonu University Theology
Faculty/Turkey.
Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Yaygın Din Eğitiminin Neliği

Öz

Dinin olduğu yerde -şu veya bu şekilde- onun eğitiminin de yapıldığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Tabii olan da budur. Çünkü, bireyin olduğu kadar, toplumun da sosyal kontrolünü sağlayan vasıtaların en önemlisi dindir. Dinin vazettiği inanç sisteminin, dünya görüşünün fert ve topluma ulaştırılması eğitim vasıtasıyla mümkün olmaktadır. Din gerçeğinin inkâr edilememesindedir ki, onun eğitimine, fertlerin dinden gelen değer yargılarını öğrenmelerine ve bunları kendilerini izleyen kuşaklara aktarabilmelerine imkân sağlanması inanç ve vicdan hürriyetinin bir gereği olarak kabul edilmiştir. İslâm dini, inanç, ibadet ve ahlak esasları çerçevesinde insanların davranışlarını değiştirmeyi amaçlamıştır. Dinin devamlılığının sağlanabilmesi için eğitim önemlidir. Böyle bakıldığında İslâm dini içinde eğitim önemli yer alarak ilim öğrenmeyi ibadetlerin en üstünleri arasında göstermektedir. Sadece bilgi öğrenmek değil aynı zamanda bu bilginin zekâtı olarak bilginin paylaşılmasına da teşvik etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Yaygın Din Eğitimi, Din, İlahiyat, Eğitim,

The Meaning of Religious Education

Abstract

We can easily say that where religion exists - in one way or another - it is also educated. Of course this is what happens. Because the most important means of social control of the society as well as the individual is religion. It is possible to reach out to the individual and society the belief system promised by religion and the world view through education. The fact that the truth of religion cannot be denied has been accepted as a requirement of freedom of belief and conscience to enable education of individuals to learn value judgments coming from religion and to transfer them to the following generations. Islam aims to change people's behavior within the framework of religious, belief, worship and moral principles. Education is important to ensure the continuity of religion. From this point of view, education takes an important place in the Islamic religion and shows the learning of science as one of the top of worship. It encouraged not only learning knowledge but also the sharing of knowledge as the zakat of this knowledge.

Keywords: Religious Education, Non-Formal Religious Education, Religion, Theology, Education,

Giriş

Eğitim, yalnızca okullarda yapılan bir faaliyet değildir. Eğitim hayat boyu devam eden bir süreçtir. Yaygın eğitimin ilk başlangıç noktası insanlık tarihi kadar eskidir. İlk insan aynı zamanda ilk peygamberdir. Yaygın din eğitimi de ilk olarak Hz. Âdem ile başlamış ve daha sonra gelen

peygamberlerle devam etmiştir. Yaygın din eğitiminin en güzel örnekleri peygamber efendimizde görülebilir. Hz. Muhammed Allah'tan aldığı vahiyleri, kendisine inananlara yaygın eğitim yoluyla aktarmaktaydı. İnananlar öğrenirken aynı zamanda öğretiyordu. Hz. Muhammed (sav) ve sahabeler inananları İslâm öğretilisine uygun olarak her vesileyle eğitmeye çalışıyordu. İslâm'ın başlangıcında evlerde, sohbetlerde, Suffe ve mescitte, hutbe ve vaazlarda daha uzakta olan topluluklara mektuplar veya İslâm dinini öğretebilecek kişileri göndermek suretiyle yaygın din eğitimi gerçekleştiriliyordu (Bulut, 1997).

Dört Halife ve onlardan sonraki dönemlerde, yaygın din eğitiminin kapsamının daha da genişletildiği görülmektedir. Bu dönemde cami ve mescitler yoluyla gerçekleştirilen hutbe ve vaazların yanı sıra özellikle sarayda, kitapçı dükkanlarında, bilginlerin evlerinde, ilim ve edep meclislerinde yaygın din eğitimi faaliyetleri devam ettirilmiştir.

1. Yaygın Din Eğitiminin Tarihsel Gelişimi

Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde yaygın din eğitiminde halifelikteki gibi cami ve mescitler, ibadet dolayısıyla topluma dinî ve ahlaki boyuttan devam ettirilmişler fakat bu eğitim yanında açık eğitim de devam ettirilmiştir. Bu dönemde yaygın din eğitimi veren kurumların ortaya çıkışıyla birlikte yaygın din eğitimi sistemli bir şekil almıştır. Selçuklu ve Osmanlı Devletlerinde yaygın din eğitimi şu kurumlarda veriliyordu (Akyüz, 2004, 98-99):

1. **Tekke, Zâviye ve Dergâhlar:** Tekke, zâviye ve dergâhlarda verilen eğitimlerde gönüllülük esastır. Burada eğitim alan öğrencilerde yaş sınırlaması yoktu, her yaştan kişiler eğitim alabilmekteydi. Bu eğitimler yol gösterici bir *mürşid* liderliğinde yapılıyordu. Çünkü bu yapılar "Şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır" sözünden beslenmekteydiler. Mürşidi arayarak bulmak gerekir; çünkü bu eğitim bir gönül alışverişi olduğu için mizaç ve tabiatların uyumu önemlidir ve bir kişiye iyi gelen mürşid başka bir kişiye iyi gelmeyebilir. Eğitim mürşid ile talebe arasında birebir yapılırdı, mürşid müridi ile özel olarak ilgilenirdi. Buralarda teslimiyetçi ve süresi belli olmayan bir eğitim anlayışı söz konusudur. Bu kurumlar yaygın din eğitimi açısından dönemsel olarak önemli kurumlardır.

2. **Vakıflar:** Selçuklu ve Osmanlı da kurulmuş olan vakıfların birçok amaçlarının yani sıra halkın din eğitimi konusunda önemli destekleri vardır. Genellikle tekke zaviye ve dergâhların harcamaları vakıflar tarafından ödenirdi.
3. **Ahîlik:** Ahîlik, özellikle mensuplarının ahlak eğitimi üzerinde durulması ve ahlak ile mesleki sanatın uyumlu bir bileşeninin ortaya çıkarılması bu kurumu, önemli bir yaygın din eğitimi kurumu haline getirmektedir.
4. **Yaran Sohbetleri ve Sıra Geceleri:** Buralarda müzik ağırlıklı olmakla birlikte, din ve ahlakla ilgili sohbetlerin yapıldığı yaygın eğitim alanlarıdır.
5. **Kütüphaneler:** Kütüphaneler sadece kitap alınıp verilen, ders çalışılan yerler değil, bunun ötesinde dinî ve ahlaki konuların tartışıldığı, zaman zaman halkın buralara gelerek din ve ahlak konularını dinlediği yerlerdi.
6. **Sahaflar ve Kitapçılar:** Bu esnaflar özellikle sahaflar sadece kitap satılan yerler değil aynı zamanda bilim adamlarının, kitapseverlerin buluştukları yerdir. Burada buluşan bilim adamları ve kitapseverler çeşitli dinî konular tartışır ve dinleyenleri bilgilendirirler. Bu açıdan yaygın din eğitimi açısından önemli yerlerdir.
7. **Devlet Adamlarının ve Zenginlerin Konakları:** Bilim adamlarını ve sanatçıları seven bazı devlet adamlarının ve zenginlerin konakları, önemli yaygın din eğitimi yapılan yerlerdendir. Buralarda yapılan sohbet ve toplantılar daha çok din ve ahlakla ilgili konulardan oluşmaktadır.
8. **Bilginlerin, Ediplerin Evleri:** Bu evlerde genellikle bilgin ve ediplere başvuran kişilere dinî ve ahlaki konularda, maddi karşılık beklenmeden eğitim verilir.
9. **Cer ve İşat Heyetleri:** Osmanlı döneminde en önemli yaygın din eğitimi faaliyetlerindendir. Genellikle Ramazan aylarından medrese talebelerini ülkenin en ücra yerlerine kadar gitmekte ve buralarda halkın dinî ve ahlaki konularda aydınlatılmasının en önemli yollarındandır.
10. **Kahvehaneler:** Kahvehanelerde aydınlar, edipler, halktan kişiler toplanırlar, konuşup tartışırlar, şiir okurlar, dinleyenler de yararlanırdı. Osmanlı döneminde kahvehaneler önemli yaygın din eğitimi yapılan yerlerdir.

11. **Orta Oyunu ve Karagöz:** Özellikle Ramazan aylarındaki faaliyetlerden olan Orta Oyunu ve Karagöz'de de din ve ahlakla ilgili konulara yer verilirdi.
12. **Ev Sohbetleri:** Genellikle Osmanlı'da ev sohbetleri görülmektedir. Osmanlı'da dinî ve ahlakî konular Muhammediye, Tenbihu'l Gafilin, İmâdü'l-İslâm gibi konular evlerde konuşulur halk bilinçlendirilirdi. Günümüzde bayanlar arasında yaygın olan Yasin ve Hatim günleri yapılır ve dinî konular hakkında konuşulurdu. Ev sohbetleri yaygın din eğitiminin en önemli yollarından biridir.

Osmanlı'da yaygın din eğitimi resmi olarak Şeyhülislâmlık, gayri resmi veya yarı resmi olarak ise, tekke, zâviye, dergâh, vakıf gibi kurumlar vasıtasıyla yürütülmüştür. Osmanlı Devleti'nde yaygın din eğitiminde belli bir plan çerçevesinde belli amaçları gerçekleştirmek üzere bir bütünlük içerisinde devam ettirildiğini söyleyebilmek de zordur. Cumhuriyet Döneminde; yaygın din eğitimi faaliyetleri Diyanet İşleri Başkanlığı vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir. Cumhuriyet döneminde, yaygın din eğitimi açısından büyük gelişmeler görülmektedir. Bu gelişmeler teknoloji ile gerçekleşmektedir. Bu dönemde yaygın din eğitimi bilimsel çalışmalar da etkilemiştir. Aynı zamanda yaygın din eğitimi yeni gelişmelere ve ihtiyaçlara uygun şekilde, belli bir bütünlük içerisinde yürütülmeye çalışılmaktadır.

2. Yaygın Din Eğitimi Nedir?

Yaygın din eğitimi; Hz. Peygamber'e gelen ilk vahiyle başlar. Ancak yaygın din eğitiminin sistemleşmesi ve kurumlaşması oldukça yenidir. Yaygın din eğitiminin farklı birçok tanımı vardır. Bu farklılığın sebebi din eğitimi kavramına yüklenen anlamlardan kaynaklanmaktadır.

Örgün eğitim kurumlarında verilen din eğitimi ve öğretiminin dışında, halkı din konusunda aydınlatmak, onları batıl inanç ve hurafelerden arındırmak, dinin kardeşlik, özveri hoşgörü gibi ilkelerini bireylere kazandırmak ve ibadetlerin usulüne göre yerine getirilmesine yardımcı olmak üzere değişik mekânlarda yapılan etkinliklerin tümüdür (Yılmaz, 2003, 128).

Örgün eğitim kurumlarında verilen din eğitim ve öğretiminin dışında halkı din konusunda aydınlatmak üzere değişik mekânlarda değişik kişilerce yapılan etkinliklerin tümüdür (Bulut, 1997, 20).

Bir başka tanıma göre, yetişkinlere ve okul dışındakilere örgün eğitim dışında ya da yanında din eğitimi ihtiyacında ve isteğinde olanlara resmi ya da özel kurum ve kuruluşlarca (her yaştan din eğitimi ihtiyacı duyanların ve özellikle de) yetişkinlerin dinî bilgilerinin artırmak, dinî anlayışını geliştirerek hayatın dinî boyutunu yorumlamalarına yardımcı olmak amacıyla verilen planlı, amaçlı din eğitimidir (Tosun, 2002, 156).

Tanımlara bakarak yaygın din eğitimi hakkında şunlar söylenebilir:

- Örgün eğitim dışında ya da planlı, programlı ve sistemli olarak yürütülen din eğitimidir.
- Ne ayrı bir eğitim sistemi ne de tüm toplumu eğitmek için kestirme bir yoldur.
- Süreklilik arz eden faaliyettir.
- Düzenlenen bütün din eğitimi faaliyetlerinde, yetişkinlerin özelliklerinin dikkate alındığı, ilgi ve ihtiyaçlarına göre programların hazırlandığı, öğretim yöntemlerinde ve uygulamalarında esnekliklerin olduğu faaliyetleridir.
- En genel anlamda amacı, din eğitimi ihtiyacında ve isteğinde olanları, İslâm dininin inanç, ibadet ve ahlak esasları konusunda bilgilendirmek dinî anlayışları geliştirerek hayatın dinî boyutunu yorumlarına yardımcı olmak, dinî ve ahlâki konularda onlara rehberlik ve dinî danışmanlık yapmak.
- Örgün eğitim sisteminin boş bıraktığı alanları tamamlamakta, ancak örgün eğitim gibi düzeylere ayrılmamakta ve birbirini izleyen hiyerarşik bir yapıya sahip bulunmamaktadır.
- Örgün eğitim gibi tamamen resmi ve kurumlaşmış da değildir.
- Daha çok yetişkinliklere yönelik olmakla beraber, toplumun bütün kesimlerine isteğe bağlı olarak verilmektedir.

Bu araştırmada da yaygın din eğitiminin çocukluk, gençlik, yetişkinlik, yaşlılık olarak ayrıldığı ve yaş gruplarına göre eğitim verildiği teyit edilmiştir.

3. Yaygın Din Eğitiminin Amacı ve Önemi

Yaygın din eğitiminin süreklilik ve işlevsellik ilkesine uygun olarak hayat boyu eğitim felsefesi çerçevesinde, önemli bir ihtiyaç bildiren (gönüllülük prensibi çerçevesinde) uygun metot ve iletişim imkânlarını kullanmak şartıyla amacı ve önemi şu şekilde sıralanabilir;

- İslâm dininin inanç, ibadet ve ahlak esasları konusunda aydınlatmak.
- İslâm dininin değerlerini, insan hayatına anlam kazandıran unsurlardan biri olarak fark ettirmek.
- Dinî bilgiler, duygular ve beceriler kazandırarak hayatın dinî boyutunu başa çıkarabilmelerinde yardımcı olmak.
- Batıl inanç ve hurafelerden arındırmak onların, inanç, ibadet ve yaşantılarının sağlıklı bir şekilde yapılandırılmalarına yardımcı olmak.
- İbadet usulüne uygun olarak yerine getirmelerine yardımcı olmak.
- Dinî ahlaki problemlerin çözümünde yardımda bulunmak, rehberlik ve dinî danışmanlık yapmak ve öğrendiği değerlerden yardım alarak kendi çözümlerini üretebilmelerini sağlamak.
- İslâm dininin temel kaynağı Kur'ân-ı Kerîm'i doğru ve usulüne uygun öğrenebilmelerini sağlamak.
- Kur'ân-ı Kerîm'i mealinden okuma alışkanlığı kazanabilmelerini kazandırmak.
- Kültürlerarası etkileşimin hızlandığı günümüzde, barış kültürünün gelişmesine ve hoşgörü ortamının oluşmasında İslâm dininin değerlerini yorumlayarak katkıda bulunabilmelerine yardımcı olmaktadır.

Yaygın din eğitiminin amacını yalnızca dinî bilgi vermek olarak düşünmek yanlıştır. Yaygın din eğitimi daha geniş bir kapsamda düşünülmelidir.

Yaygın din eğitiminin amacı; yaygın din eğitiminin mahiyetini, alanını, amaçlarını, teori ve ilkelerini, yöntemlerini bu alandaki teorilerle uygulamalar arasındaki ilişkileri araştırmak ve din eğitimi gerçekliğinin yetişkinlere ilişkin boyutunu bilimsel yöntemlerle inceleyerek betimlemeye, açıklamaya ve ulaşacağı kanıtlanmış sistematik bilgilerle genellemelere, teori ve ilkelere ulaşmaya çalışmaktır.

Yaygın din eğitiminin önemi; dinin, eğitimin, din eğitiminin ve hayat boyu eğitimin önemi ile özdeşdir. Bu çerçevede yaygın din eğitiminin önemi şöyle sıralanabilir:

- Türkiye’de halkın dinî kültür düzeyinin istenen düzeyde olmaması bazı problemlerin ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Bu nedenle hedef kitlenin din ile bilgi düzeyinin yükseltilmesi hem yaşanan dinin daha sağlıklı olması hem de kişiler arası ilişkiler açısından önemlidir.
- Dinin toplumsal bütünleşmeye, ahlaki gelişime, bireylerin birbirleriyle yardımlaşma ve dayanışmasına vb. önem vermesi açısından da yaygın din eğitimi önem kazanmaktadır.
- Bugün örgün eğitimde olan bireylerin her bir konuda tarafsız olarak bilgiler alması ve bunları eleştirel bir bakış açısıyla sorgulamaları önemlidir. Okul, farklı inanç, değer yargısı, dünya görüşüne sahip bireylerin geldikleri ortak bir mekân oldukları için buralarda herhangi bir dinin pratiklerinin yapılması mümkün değildir. Halbuki yaygın din eğitimi bize bunun imkanını sağlamaktadır.

Bilimsel olarak yaygın din eğitiminin önemine bakıldığında; yapılan bütün faaliyetlerin belirli bir plan, program dahilinde yapılmasının emek, zaman ve para kaybını önlediği görülmektedir.

4. Yaygın Din Eğitiminin Hedef Kitlesi

Yaygın din eğitiminin hedef kitlesi çok geniş olmakla birlikte coğrafi bölgelere, yaş gruplarına, ihtiyaca, faaliyete, farklı öğrenme yeteneğine göre değişmektedir.

Yaygın din eğitiminin bir diğer hedef kitlesi ise örgün eğitime gitmiş, tamamlayamamış, hiç gitmemiş olan bütün yaş gruplarıdır. Genellikle yaygın din eğitimi yetişkinlerde görsek de yaygın din eğitimi her yaş grubunda görülmektedir. Genel bir sıralama yapılacak olursa;

- Okul öncesi yaşta çocuklar
- Okula devam eden çocuk ve gençler
- Örgün eğitimlerini tamamlayamamış veya okula gitmemiş genç ve yetişkinler

Yaygın din eğitimi, hedef kitlesine göre farklı isimler almaktadır. Örneğin camide yapılan bir yaygın din eğitimi topluluğuna 'cemaat' denilmektedir. Yine Kur'ân kursu öğretmeni ve kursiyer hatta öğrenci olarak isimlendirilmektedir. Ancak genel anlamda, bu etkinliklere katılanların daha çok yetişkinlerden oluşması sebebiyle, örgün eğitim kurumlarından farklı olduklarını belirtmek için öğrenen denilmektedir (Dam, 2002, 12).

5. Yaygın Din Eğitiminin Gerçekleştirme Alanları ve Zamanları

Yaygın din eğitiminin faaliyetlerine ve hedef kitlesine bakıldığında gerçekleşme alanlarının oldukça geniş olduğu görülmektedir. Çünkü yaygın din eğitimi aile ile başlar ve yayıla yayıla devam eder. Bunlardan birkaçı camiler, mescitler, Kur'ân Kursları, cezaevleri, çocuk ıslah evleri, huzur evleri, yetiştirme yurtları ve hastanelerdir.

En başta da belirtildiği gibi ilk din eğitimi ailede başlar ve anne baba yerine göre nine dede tarafından yapılmaktadır. Bu dönemde verilen eğitimin çocuklar için önemi büyüktür; çünkü bu dönemde alınan eğitimle kişiliğinin oluşumu, dine karşı yönelimi ve ileriye dönük etkiler oluşur. Çocuğun din ile tanışması dinî sorular sormaya başladığı zaman ile başlar. Bu zaman biraz problemlidir. Dinî açıdan problem şudur: çocuğun soru sorduğu alan soyut bir alandır, fakat çocuğun soyut becerileri henüz gelişmemiştir. Bu bakımdan ailenin öncelikle çocuğun varlık şartlarını bilerek ve kabullenerek hareket etme isteği içerisinde olması gerekir (Selçuk, 1991, 266-279).

Okul dönemi ailede din eğitimi en problemlilerden biridir. Ailelerin dikkat etmesi gereken bazı hususlar vardır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Çocuk yaşadığını öğrenir. Aile çocuğu bocalamada bırakmadan ailede özdeşim ihtiyacını karşılamalıdır.
- Çocuk deneyerek öğrenir. İnsan denemelere kabiliyetlidir. Dener öğrenir, öğrenir dener. Bu kabiliyet özellikle ilk yaşlarda ve çocuklukta en üst seviyedir (Bilgin, 20004, 22).
- Çocuk bir haller varlığıdır. Doğrusu insan bir haller varlığıdır. Öğrendiği şeyleri bilinç haline getirme sürecinde zorlanır. Desteğe ihtiyaç duyar. Her zaman yeniden başlama ümidi taşımak ister. Rehberlik ister. Aile bu rehberliği üstlenmelidir.

- Çocuk biriciktir.
- Ailenin çocuğa bakış açısı çocuğun eğitime biçimine yansır (Cibran, 2015, 21):

Çocuklarınız sizin çocuklarınız değildir. Onlar hayatın kendine duyduğu özlemin oğulları ve kızlarıdır. Onlar sizinle gelirler, ama sizden değil ve onlar sizinle birlikte olsalar bile, yine de size ait değildir. Onlara sevginizi verebilirsiniz, düşüncelerini değil; çünkü kendi düşünceleri vardır onların.

Cami ve Mescitler yaygın din eğitimi açısından önemli yerlerdir. Yaygın din eğitimi faaliyetleri genellikle buralarda görülmektedir. Çünkü cami ve mescitler Müslüman topluluklarının birleştiği noktalardır. İslâmiyet'in ilk zamanlarından beri birer ilim, irfan yuvası olarak kullanılmaya başlanmıştır. Camiler din eğitiminin temel konuları olan; iman, ibadet ve ahlak açısından insanın ruhen ve bedenen işlendiği mekanlar olarak işlev yüklenmektedir. Yine camilerde vaaz ve hutbelerle de sürekli bir şekilde yaygın din eğitimi verilmektedir. Yaygın din eğitiminde cami eğitimini yürütenlerin bazı niteliklere sahip olması gerekir, bu nitelikler şunlardır:

- Kişisel Nitelikler
 - ✓ İhlaslı olma
 - ✓ Sabırlı olma
 - ✓ Tevazu sahibi olma
 - ✓ İnsanlara karşı empati kurabilme vb. özellikleridir.
- Genel Kültür Nitelikleri
 - ✓ İnsan psikolojisinden anlama
 - ✓ İletişim becerisine sahip olma
 - ✓ Dinî konuları diğer bilimlerle ilişkilendirebilme vb. özellikleridir.
- Mesleki Nitelik
 - ✓ İlmihal bilgisine sahip olma
 - ✓ Kur'ân ve sünnet kültürlerine sahip olma
 - ✓ Cemaat üzerinde manevi otorite kurabilme vb. özellikler.
- Eğitime- Öğrenme Nitelikleri
 - ✓ Muhatapları tanıma
 - ✓ Hutbe ve vaazlar hazırlanıp sunabilme
 - ✓ Kolaylaştırıcı ve yumuşak üslup sahibi olma vb. özelliklerdir.

Cami eğitiminin hedef kitlesi çocuklar, gençler ve yetişkinlerdir.

Camide verilen yaygın din eğitiminin ilk ögesi hutbedir. Hutbe kelime olarak konuşmak, bir kişi ya da gruba hitap etmek, söz söylemek gibi anlamlara gelir ve Cuma ve bayram namazları için camiye gelen cemaate yönelik olarak minberden yapılan dinî nitelikli konuşmaya denilmektedir (Çakan, 1998, 26). Hutbenin amacı öğüt vermek, nasihat etmek Müslümanların dinî duygularını geliştirmek, onları çeşitli konularda bilgilendirmek, insanları iyiliğe yönlendirip kötülüklerden vazgeçirmeye çalışmaktır.

Vaaz öğüt vermek, nasihat etmek, iyi ve kötü sonuçları hatırlatarak kalbi yumuşatıcı sözler söylemektir (Çakan, 1998, 120). Vaazın amacı, halkı din konusunda aydınlatmaktır. Kur'ân-ı Kerîm'de öğüt ve nasihat vurgusu yirmi beş ayette geçmektedir (Abdülbaki, 1982, 755) ve bu türden ifadelerin müminlere fayda vereceği anlatılmaktadır (en-Nisâ, 4/63; el-Gâşiye, 88/21-22; el- Kâf 50/45).

Cami derslerinin mihenk noktası 'Sizin hayırlınız Kur'ân'ı öğrenen ve öğreteninizdir' (Buhârî, "İdeyn", 19; Müslim, "İdeyn", 1) hadisidir. Yaygın din eğitimi bir parçası olarak kabul edilen Kur'ân-ı Kerîm ve dinî bilgiler öğretiminden yararlanmak isteyenler için yaş sınırı aranmamakta ve cami görevlileri, bu hizmet için günde üç saat kadar görevlendirilmektedir.

Kur'ân Kursları, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kuruluş ve görevleri hakkındaki 633 sayılı kanunun 7/d fırcası gereği açılan ve ilgili yönetmelik hükümlerine göre yürütülen yaygın din eğitimi kurumlarıdır. Kur'ân Kursları yaygın din eğitiminin gerçekleştiği en önemli yerlerden biridir.

Yaz Kur'ân Kursları örgün eğitim sürecinde bulunan çocuk ve gençlerin temel dinî bilgileri öğrenmelerine yönelik önemli bir başka hizmet alanıdır.

Cezaevlerinde yürütülmekte olan yaygın din eğitimi faaliyetleri Diyanet İşleri Başkanlığınca tayin edilen Cezaevi Vaizleri tarafından yürütülmektedir. Cezaevlerinde din ve ahlak dersleri verilmesinin amacı tutuklu ve hükümlüleri din konusunda aydınlatmak, eksik bilgilerini gidermek, tamamlamak, yanlış bilgilerini düzeltmek dinî duygu ve

düşüncelerini geliştirmek insan, aile, millet ve vatan sevgisi ile milli birlik ve bütünlük şuuru aşılmasıdır. Aynı zamanda insanların dine olan ihtiyaçlarını öğretmek, tutuklu ve hükümlülerin, dengeli ve uyumlu bir kişilik kazanmalarını sağlamaktır.

Çocuk ıslah evlerinde de yaygın din eğitimi faaliyetleri ile özellikle çocukların ahlaki gelişimlerine katkıda bulunulmaya çalışılmaktadır

Huzurevlerinde yaygın din eğitimi faaliyetleri ile din ve ahlakla ilgili konularda ihtiyaç duydukları konularda programlar yapılmaktadır. Yaşlarının ileri aşamada olduğu düşünülecek olursa, onlara hastalık, ölüm hakkında tatmin edici düzeyde makul bir açıklama ve bilgi verilmesi bu dönem yaygın din eğitiminin merkezini oluşturmaktadır.

Hastanelerde ise yaygın din eğitimi faaliyetleri istekli hastalara ve hasta yakınlarına sağlanmaktadır. Ayrıca hayatını kaybeden kimselerin ölüm sonrası işlemleri kimi hastanelerde verilmektedir. Hastanedeki uygulama örnekleri yaygın din eğitiminin aynı zamanda sosyal bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

6. Yaygın Din Eğitiminin Vasıtaları

Yaygın din eğitiminin vasıtalarıyla din eğitimi türünün gerçekleştirilme alanlarıyla yakından ilişkilidir.

Yaygın din eğitiminin vasıtaları şu şekilde sıralanabilir;

- Hutbe; yaygın din eğitimi açısından hutbe önemli bir yere sahiptir. Hutbe dindeki mesajları hedef kitleye ulaştırmada güzel bir vasıta. Haftada bir kılınan Cuma namazları ile iki dinî bayramdan sonra okunan hutbe önemli bir kitle iletişim aracıdır.
- Vaaz; yaygın din eğitiminde hutbeden sonra en önemli vasıtadandır. Vaazda hutbe gibi cami içerisinde gerçekleştirilen bir faaliyettir.
- Kur'ân Kursları; yaygın din eğitiminin genellikle yapıldığı alanlardan biridir. Ülkemizde Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülmektedir.

- Merkez İrşat Ekipleri; Diyanet İşleri Başkanlığının merkez teşkilatına bağlı olarak görev yapan din görevlilerinin gerçekleştiği bir yaygın din eğitimi türü ve vasıtasıdır.
- Konferans, Panel ve Sempozyumlar; Diyanet İşleri Başkanlığı'nun akademik seviyede halkı bilgilendirecek, önemli ve güncel dinî konuların tartışılarak fikir geliştirilmesine, geliştirilen fikir ve düşüncelerin paylaşılmasına katkıda bulunan yaygın din eğitimi faaliyetlerindedir.
- Kitle İletişim Araçları; yaygın din eğitimi vasıtalarından biridir, belki de son zamanlarda en önemli vasıtalarındandır. Şüphesiz internette din eğitimi faaliyetlerinin farklı boyutları bulunmaktadır.

7. Yaygın Din Eğitiminde Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Yaygın din eğitiminde öğrenme ve öğretim yöntem ve teknikleri, bir taraftan öğrencinin öğrenme etkinliklerini, diğer taraftan da öğrenenin öğrenme etkinliklerini içermektedir.

Öğrenme-öğretme sürecinde hangi yöntem ve tekniğin işe koşulması gerektiğine karar verebilmek için öğrenmeyi etkileyen faktörleri dikkate almak gereklidir. Öğrenmeyi etkileyen faktörler, öğrenenin ön bilgileri, öğrenenin karakteri ve tercihleri, öğrenme ortamının büyüklüğü, öğretici karakteri ve kullanılan öğretim yöntem ve teknikleridir.

Yaygın din eğitiminde kullanılacak en iyi yöntem ve teknikleri duruma göre değişir.

Yetişkinler aldığı eğitime ilişkin sıkı yararlılık ölçütleri uygularlar. Kendilerine yarar getireceğini umdukları din eğitimi faaliyetlerine katılırlar ve yetişkinlikler edindiği bilgiyi ve beceriyi hemen kullanmak ister.

Yetişkin din eğitiminde kullanılacak yöntemler şöyle sıralanabilir (Güneş, 1996, 121-122):

- Yetişkinlere yönelik ve onun yaşadığı çerçeveye uygun olmalı
- Yetişkinin öğrenmeyi öğrenmesine yardım etmeli
- Grup yöntemlerini ağırlıklı olarak kullanmalıdır.

Yaygın din eğitiminin en önemli hedef kitlesi olarak yetişkin din eğitiminde kullanılabilecek yöntemlerden bazıları şunlardır;

- **Anlatım Yöntemi:** En eski öğretim yöntemidir. Öğretmen merkezlidir. Daha çok sunuş yoluyla öğretim stratejisinde ve bilgi düzeyindeki davranışların kazandırılmasında kullanılmaktadır. Anlatım yönteminin etkisini arttırmak için diğer yöntemlerden faydalanmak gerekir. Öğrencilere iyi bir dinleyici olma özelliği kazandırırken uzun süre kullanılmasın da öğrencilerde dikkat eksikliğine ve motivasyon düşüklüğüne neden olur.
- **Soru-Cevap Yöntemi:** Dersin giriş bölümünde öğrencilerin; hazır bulunuşluklarını ölçmede, etkinlikler bölümünde öğrencilerin derse katılmasında ve sonuç bölümünde ise öğrenme eksikliklerini belirlemede kullanılır. Sorular açık ve anlaşılır olmakla birlikte öğrenciyi derse katma amacı gütmelidir.
- **Gösteri Yöntemi:** Yetişkin eğitiminde beceriye yönelik programlarda gösteri yöntemi kullanılmaktadır. Yetişkinlerin önünde bir becerinin ya da işin nasıl yapılacağına gösterilmesidir.
- **Grup Tartışma Yöntemi:** Öğrencilere kendi düşünce ve görüşlerini açıkça ortaya koyma, başkalarının görüş ve düşüncelerini öğrenme ve herhangi bir konuyu karşılıklı konuşarak, birbirini dinleyerek, eleştirerek gerektiğinde sorular sorarak inceleme olanağı tanıyan bir yöntemdir. Yetişkinlerin bir konu ya da sorun üzerinde birlikte konuşarak, tartışarak en uygun çözümü bulmalarına dayalı uygulamalara denilmektedir. Grup çalışmalarının birçok farklı şekilleri vardır. Hutbe ve vaazlarda kullanılamaz olmasına karşın diğer yaygın din eğitimi etkinliklerinde kullanılır.
- **Bireysel Öğrenme-Öğretme Yöntem ve Teknikleri:** Eğitim teknolojisinin gelişmesiyle ortaya çıkan yöntem ve tekniklerdir. Bu yöntemlerin içine programlı öğretim, bağımsız öğrenme, bilgisayarla öğretim, öğrenmeyi öğrenme, birebir öğretim yöntem ve teknikleri girmektedir.

8. Yaygın Din Eğitiminin Problemleri

Yaygın din eğitiminin, geniş bir gerçekleştirme alanı, vasıtaları ve hedef kitlesi bulunmaktadır. Bunun için yaygın din eğitimi ile ilgili bazı problemler vardır. Bu problemlerden en önemlilerinden biri, planlanan ve

düzenlenen faaliyetlerin bilimsel bir temele oturtulmamış olmasıdır. Yaygın din eğitimi alanında hem anlayış hem de uygulama bazında bir geleneksellik hakimdir. Yaygın din eğitimi ile ilgili bilimlerin ve alan araştırmalarının verilerinden hareketle kendi bilimsel temellerinin konulması bu alanın acil meselelerinden biridir (Tosun, 2002, 163). Bu temel problem çerçevesinde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın uhdesinde olan Türkiye'deki yaygın din eğitiminin önemli vasıtaları olan vaaz, hutbe, Kur'ân Kursları, irşat faaliyetleri, cezaevi vaizliği, dinî basılı yayınlar konularında ciddi problemler vardır. Problemler şu şekilde sıralanabilir:

- Yaygın din eğitimi faaliyetlerinin bugünün insanının ihtiyacı yönünde belli hedeflere yönelik bütünlük içerisinde bir içerik ile gerçekleşmesinde problemler vardır. Dinî konularda toplumun aydınlatılmasının temini gerçekleştirilecek faaliyetlerin belirlenen hedeflere yönelik bir bütünlük içerisinde yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Ancak yapılan çalışmalar, genelde birbirinden habersiz ve toplumun din ve ahlakla ilgili problemlerine çözüm önerileri üretmemektedir. Öncelikle ahlakla ilgili ihtiyaç analizi yapıp, buna göre de vaaz, hutbe, seminer, konferans vb. etkinliklerin düzenlenmesi gerekmektedir. Bunun için de öncelikli bu günün insanına kazandırılması gereken din anlayışı nasıl olmalıdır? Sorusunun cevabı belirlenmeli ve hedefler konulmalıdır. Konulan bu hedeflere göre de kısa, orta ve uzun vadede gerçekleştirilecek yaygın din eğitimi hizmetleri planlanmalıdır (Tosun, 2002: 164)
- Yaygın din eğitimi faaliyetlerinin veriliş yöntemlerinde problemler vardır. Geleneksel yöntemler ağırlıklı olarak kullanılmaktadır. Yaygın din eğitiminde yöntem, diğer bütün eğitim dallarında olduğu kadar önemlidir. Yaygın din eğitiminde yöntem, iletilen muhtevanın anlaşılmasına ve üzerinde düşünülmesine yardımcı olabilecek biçimde seçilmelidir. Yaygın din eğitiminin çok geniş ve farklı bir hedef kitlesi olmasına karşın. Ne muhteva ne de veriliş şeklinde bir farklılaşma yeterince bulunmaktadır. Bunları göz önünde bulundurarak yeni yöntemler geliştirilmelidir.
- Tefsir, hadis ve İslâm tarihiyle ilgili kaynak eserlerin tercümeleri günümüzde hızlanmıştır. Tercüme yapılırken İslâm imanını, hurafelerle ve İsrailiyat hikayeleriyle yapılmaktadır. Tercüme yapılırken bu nevi hurafe, efsane, İsrailiyat ve yanlış inançlar gösterilmemelidir (Yakıt, 1995, 423-424).

- Yaygın din eğitiminin en önemli vasıtalarından olan kitle iletişim araçlarının kullanımında önemli problemler vardır. Radyo ve televizyon dinî ve ahlaki yayınlar hedef kitlesinin ilgi ve ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte değildir.
- Yaygın din eğitiminde yazılı, görsel ve sesli yayınlarda kullanılan dil ise ayrı bir problem alanını oluşturmaktadır. Kullanılan dil korkutucu bir üslupla bugünün insanın anlamayacağı şekildedir.
- Özel radyo ve televizyonların din ve ahlakla ilgili yaptıkları yayınlar ise, bugünün insanına hitap etmemektedir. Din daha çok belli sayıda ibadetleri yerine getirme ve bunun karşılığında sevap kazanma olarak anlatılmaktadır.

Sonuç

Dinî yayınlar hedef kitlenin ilgi, ihtiyaç vb. özelliklerine göre, uzmanlar tarafından yapılmalıdır. İnananların inandıklarıyla bildikleri arasında bağlantı kurabilecekleri yayınlar olmalıdır. Hurafelerden arınmış, ilmi veriler ışığında yapılmış yayınlar olmalıdır. Müspet bilimlerle ilgili yayınlar, fenomenin sabitliği, izahın değişe bilirliliği esası dikkate alınarak yapılmalıdır. Dinî yayınlar devlet eliyle özellikle Diyanet İşleri Başkanlığı ve İlahiyat Fakülteleri gibi resmi kuruluşlar eliyle ciddi bir şekilde yapılmalıdır. Farklı dinî telakkilerden doğan fanatik çevrelerin, klik Őuuruna dayanan cahilane yayınları, toplumun sosyo-kültürel inanç yapısını bozar ve dinî bütünleşmeyi zedeler. Unutulmamalıdır ki inanç bütünlüğünün alacağı her yara milli bütünleşmeye zarar verir.

Yaygın din eğitimi hizmetleri için yetişmiş eleman sıkıntısı problemi ciddi boyutlardadır. 'Din Hizmetleri Programı' açılmalıdır. İmam-hatip mezunlarının seviyesini yükseltmek için bugüne kadar bazı önlemler alınmaya çalışılmıştır. Ancak bunlar yaygın din eğitiminin istenilen şekilde sunulmasına yeterince katkı sağlayamamıştır. Elbette Şu anda görev yapan personelin yeterliliklerin yükseltilmesi için, hizmet- içi kurslara ağırlık verilmelidir.

Kaynakça

- Akyüz, Yahya. *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2004.
- Bulut, Mehmet. "Yaygın Din Eğitimi." *Diyanet İlmi Dergi* 29/3 (1993), 3-9.
- Dam, Hasan. (2002). *Yetişkinlerin Din Eğitimi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2002.
- Kara, Mustafa. "Tekke Eğitimi ve Literatürü". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 6/12 (2008), 107-138.
- Öcal, Mustafa. "Türkiye'de Din Eğitimi Tarihi Literatürü". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 6/12 (2008), 399-430.
- Tosun, Cemal. *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2002.
- Yakıt, İsmail. "Çağdaş Problemler ve İnanç Buhranına Karşı Dinî Yayınlar." *I Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri: (1-5 Kasım 1993)*. 418-428. 2. Cilt, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1995.
- Yılmaz, Hüseyin. *Din Eğitimi ve Sosyal Barış*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2003.